

BÜYÜK DEVLET OLMA ve DEVLET ADAMLIĞI

M. Cemal SAKİN

Araştırma Görevlisi

sakin_cemal2000@yahoo.com

Öteden beri, memleketin muasır medeniyetler seviyesine çıkarılması için birbirinden farklı reçeteler sunulmaktadır. Vatandaşının iyiliğini düşünen, ülkesini seven ve üstüne, bu iş için bir de maaş alan kamu görevlilerinin bu fikirlerle tanışıklığının şekli ve derinliği toplumun diğer kesimlerinden farklılık arz etmektedir. Özel kesimde birinin yanında veya kendi işinin başındaki kişi için bu, yüzysel ve kahve molasında keyif veren bir muhabbet unsuru iken, uygulamadan bîhaber akademisyen için teorisi üzerinde kafa patlatılacak, teknik düzeyde ve mekanik bir yapı içerisinde ele alınacak ve nihai noktada kariyer için iki makale devşirilecek bir metadır. Kamu görevlisi ise yaptığı işi, olması ve yapılması gerekeni teorisiyle, pratiğiyle derinliğine bilmek durumundadır. Reçetelerin en güzelini seçip hayata geçirecek o'dur, ortaya koyduğu fikre siyasetçiyi, akademisyeni, gazeteciyi inandıracak olan da o'dur. Devletin ayakta kalmasına, ileriye götürülmesine en fazla katkısı sağlayacak olan da o'dur. Bu bakımdan, kamu görevlilerinin memleketi ileriye götüreceği düşünülen her fikir karşısındaki yaklaşımları, davranış kalıpları ve reflekslerinin ele alınması büyük önem arz etmektedir.

Genel anlamda, yapmaktan düşünmeye fırsat bulamamış bu milletin bir ferdi olarak, belirli bir olaylar dizisini birbirimize aktarmaktan öteye geçemi-

yoruz. Okumuş insanlardan beklenen, sadece, bir jüral mantığı içerisinde 5 N, 1 K'ya cevap verecek bir tasvir midir? Yoksa, sebep sonuç zincirini elimize alıp hadiseleri hayalimizde gezdirerek bir sosyal gerçekliği ifade sadedinde somuttan soyuta yürüyebilmek midir?

Genel olarak, bizler, olgu düzeyine çıkmakta zorlanırken, "büyük" ülkelerin akıllı adamları, kişiden, olaydan fikre ve olguya geçebiliyor, bu olguya derinlemesine nüfuz edebiliyorlar. Ardından bunu kavramsallaştırıp, sağını solunu tarif ederek, içini biraz da kafasına göre doldurarak bu olguyu ete kemiğe büründürüyorlar. Bu kavramı yalnız başına bir çimenlikte bırakmak yerine bir sürüye katıp teorik çerçeve içerisinde daha da anlamlı hale getirebiliyorlar. Böylesi bir kabiliyet, elbette sahibini aç bırakmaz. Kendi hakimiyetini pekiştirecek, zenginliğine zenginlik katacak "ihtiyacı olanların her derdine derman olacak, yeni bir teorik çerçeve" ortaya koymak, yeşilliğiyle baş döndüren bir vadiye sürülerin girmesini sağlayıp vadinin aşığınsında ağzını açıp beklemekçesine pek de zor olmasa gerek. Zihinleri yönlendirip ve onların yürüyeceği ana eksenini hazırladıktan sonra, nihayetinde herkesin varacağı nokta; belki üç metre sağda, belki beş metre solda olacak ama, fikir yönlendirmeyi yapabilen ve ikna edebilen oyun kurucunun belirlediği çıkış noktasından fazla uzakta olmayacaktır.

Bugünün “büyük devletlerini” büyük yapan, yalnızca ekonomik, askeri ve teknolojik güçleri değildir. Bunlara ilave olarak, muhtemel rakiplerinin düşünen adamlarını kendi üstünlüklerine ikna edebilecek, onları bu duruma razı edecek, mevcut durumu kabulleneni de, muhalif olanları da kendi hükümlerini bilerek veya bilmeyerek desteklemelerini mümkün kılacak bir fikir/ideoloji üretebilme kabiliyetleriyle gönüllü hizmetkâr bulabilme imkanına sahip olmalarıdır.

Çok uzun bir Devlet an’anemiz, geleceğimiz olduğu iddia edilir. Bürokraside kullanılagelen, nesilden nesile aktarılan bilgi, davranış ve alışkanlıkları içeren kültür mirasımız nerededir? Her gün yeni bir kavram, yeni bir sistem; bunları sihirli bir dille “yeni çıktı fırından” havası içerisinde pazarlayan ve o “yeni şeyin” rüzgarıyla “yukarıya doğru” uçma hayalinde olan uyanık bürokratların bayraktarlığında, toplumun bünyesi, yerleşik davranış kalıpları, zihniyet yapıları ve düşünce alışkanlıkları dikkate alınmaksızın kamu yönetimimize, bürokratik yapımıza entegre edilmek üzere karşımıza çıkıyor. Mevcut sistemlerin aksayan yönlerinin tamir edilmesi yerine, bunların baştan sona yıkılıp toptancı bir yaklaşımla, her şeyin yeni baştan yapılması gayretinin olduğu herkesin malumu. Yıkıp yeniden yapmaların birbirini takip ettiği bir düzen (esas itibarıyla düzensizlik ve kargaşa) içerisinde, devlet geleneği, kurum kültürü nasıl oluşur ve nasıl gelecek nesillere aktarılır. Reform düşkünü ve reform yorgunu bir nesil olarak, bize veya bizden sonrakilere, belirli bir sistemin işleyişine ilişkin tecrübe/miras değil de “hangi haller olduğunda reformlarda başarısız olunacağı”, “bir fikrin reform adıyla nasıl pazarlanabildiği”, “görünürdeki niyetin aksini netice vere-

cek düzenlemelerin nasıl reform adıyla hazırlanacağı ve sunulacağı” aktarılabilir ancak. Eskiyen bürokratların bıraktığı miras, eskilerin kapısında beslenen yedi başlı problem canavarından, kocaman yapılacaklar listesinden ve borç yığının-dan başka bir şey değil kısacası.

Keşke, Türk bürokrasinin karşı karşıya kaldığı problemler, konu/tema bazlı bir defada oturulup çözülebilecek problemler olsaydı. Bürokrasi tavrı ve yaklaşım bunalımı, düşünme metodundan yoksunluk içerisinde. Bürokrasinin, ABD, AB ve uluslararası kuruluşların bulunduğu istikametten aldığı rüzgarla düşünce dünyamıza hakim kılınan moda fikirlere bırakın alternatif geliştirebilmeyi, şüphe ile yaklaşma tavrını bile kaybettiği görülüyor. Bürokratlar hangi milletin memuru olduklarını unutup, edilgen bir yaklaşımla, Paris’te, Washington’da sömürülmeye alışkın Afrika milletleri için pişirilen her fikri gönüllü olarak memleketimizde pazarlamakla kendilerini memur biliyorlar.

Düşmanın bile “yiğidi öldür hakkını yeme” tavrıyla yaklaştığı ve fakat hayırsız evlatlarının her fırsatta saldırdığı, tanımazlıktan ve bilmezlikten gelmek suretiyle mesafeli yaklaştığı Osmanlı’da devlet adamının fikir sahibi olmadığı herhangi bir hususta bile bir tavrı, bir duruşu vardır. Osmanlı’nın ihtiyarlık zamanı devlet adamlarından Ahmet Vefik Paşa’ya sorarlar: “Attığınız her adımda ve yaptığınız her işte başarılı oluyorsunuz. Bunun sebebini nasıl izah ediyorsunuz?” Paris’te Büyükelçi olduğu zamanlarda, arabası geçerken Fransa kralı gibi herkesin ayağa kalkıp selam verdiği Paşa’nın cevabı biraz farklıdır: “Yapacağım her işi, önceden İstanbul’daki Rus elçisine danışırım. O kendine göre, bana işin nasıl yapılacağını anlatır. Ben de onun söylediklerinin tersini yaparım.”

İster mizahi yönünden ele alalım, ister gerçek tarafından alalım, Paşa bir duruş göstermektedir. Zor günlerin yaşandığı, başına bin bir türlü çorabın örüldüğü ve mazideki muhteşem günlerinin arandığı son dönemlerinde bile Osmanlı devlet adamlarının kendine, devletine ve milletine bir itimadı vardır. Ve bu itimat devlet adamının şahsiyetinde, vakarında ve ciddiyetinde kendini bulmaktadır.

Oysa bugün, dil bilmenin avantajı kullanılarak tercüme edilen fikirler tam da hazmedilmeden ülkede uygulanmaya çalışılıyor ve üstelik bu durum ayrıcalık olarak kabul ediliyor. Son üç asırdır, memleketi gerilikten kurtarma gayreti içerisinde entelektüelimiz kucağında her nasılsa bir yerlerden bulunduğu evlatlık bir fikirle geliyor. Kurtuluşu onda görüyor. Eski devirlerde çıktığı yumurtayı beğenmeyen yeni yetme gazeteci-yazar takımının yerini son yirmi yıldır kamu görevlileri aldı. Birinciler, pazarlama tezgahında çalışıyorlarken, ikinciler bu fikirleri hayata geçirme imkanına da sahipler ve bu sebeple ikincilerin, öncekilerden daha fazla risk oluşturdukları söylenebilir.

Batı'da dolaşırken yol üstünde bir fikirle karşılaşıldığında/tanışıldığında ne yapılmalıdır? Çok değil, yalnızca 2600 yıl önce yaşamış bir muhteremi herkes tanır. Filozofun kölesi, dilin efendisi Frigyalı Ezop kulağımıza çok manidar masallar fısıldar. Çoğuna gülüp geçtiğimiz masallardan bir tanesini hatırlamakta yarar var.

“Sarp kayaların üzerinde bir keçinin gezindiğini gören kurt, oralara tırmanamayacağını anlayıp seslenmiş keçiye, ağzının suyu akarak: “Ayol, korkmuyorsun uçurum kenarlarında dolaşmaktan! Ya ayağın kayıp düşüverirsen! İn hadi aşağıya, burası ne güzel bak! Her yer çayır çimen...” Keçi bilgece gülümse-

yerek cevaplamış kurdu: “Senin beni çayıra davet etmen benim karnım doysun diye değil, belli ki senin karnın doysun diyedir.””

Bilge insanlar, masal kahramanının yaklaşımını biraz daha derinleştirmek durumundadırlar. Bir defa fikir sahipleri kendileri samimi olarak, tavizsiz bu fikri uyguluyorlar mı? Mesela, ABD’de, özel bir petrol şirketinin el değiştirebilmesi için Temsilciler Meclisinin ilgili komisyonlarında oylanması ve onaylanması gerekiyorsa ve son dönemde orta ölçekteki bir petrol şirketinin satışı onaylanmamışsa; ABD’de veya AB’de herhangi bir malın ikamesi ülke içerisinde üretiliyorlarken dış ticaret dengesinde ardarda o mal sınıfında açık verildiğinde, hemen ilgili ülkeden o malın ithalatının kısıtlanması için üfürükten bir bahane bulunmaya çalışılıyorsa, bir standarda uymuyor şayiasının yayılması da çare olmuyorsa, o ülkenin “gönüllü”(!) kota uygulaması isteniyorsa bazı şeyleri yeniden ele almak gerekir sanırım. Transfer imkanlarının iyileştirilmesi, vergi oranlarının düşürülmesi gibi “iş ortamını iyileştirme” teraneleri kendi zenginlerinin parasının başka ülkelerde batmaması için veya karlılıkları artırma için olmasın. Burada, mesele, kendi insanımızın ve kendi müteşebbisimizin yararının düşünülmesi ve buna öncelik verilmesidir. Beş basamak alttaki veya üstteki birinin öncelikli meselesi ile benim öncelikli meselem bir değildir. Bazen oluyor ki, neticesiz kalacağı belli, insan kalitesi ve geçmiş uygulamalarıyla kalıcı bir surette uygulanabilmesi mümkün olmayan birtakım uygulamalar gündemimizi meşgul edebiliyor. O halde, “Bunun maliyeti nedir, getirisi nedir, alternatif maliyeti nedir?”, “Bu fikir, bu düşünce, bu işleyiş nihai olarak en fazla kimin işine yarar?”, “Bu fikir, mevcut sosyal yapı içerisinde bünyeye zarar vermeksizin uygulamaya

konulabilir mi?”, “Ülkenin ilgili alanındaki hayafı problemlerine çözüm getirme konusunda ne ölçüde bir öncelik taşıyor?” şeklinde bazı sorular sormak gerekmektedir. Aksi halde, yapılan iş, içmeye ayrılmayan birine at satma gibi, açlıktan nefesi kokan birine revâni ikramı gibi, Yahya Kemal’in müstesna bir şiirinin göbeğine Rilke’den tercüme bir şiiri kopyalayıp yapıştırma gibi bir münasebetsizlik anlamına gelir. Bu bakımdan, bazı soruların cevabı verilmeden atılacak her adım, sahibine, tarih önünde hesabını vermekte zorlanacağı önemli sorumluluklar yükler.

Türkiye sevdalısı olma, balkona bayrak asmayı, mangalda kül bırakmama-yı aşan bir mevkidir. Kendini üçüncü dünya ülkeleri sınıfında gören bir kamu görevlisi, yüreği hamasi nutuklarla coşsa dahi, kendisine uzatılan her oltayı

ısırmaya hazırken bu milletin çarelerine yüreği serinletecek nitelikte bir deva üretebilmesi düşünülebilir mi? Böylesi bir aşâğılık kompleksinin giderilmesi için öncelikle tedaviye ihtiyaç vardır. Diğer taraftan, geçen yüzyılın; hayat kalitesine getirdiği iyileşmenin ötesinde, insanımıza, özelinde bürokratlarımıza –en azından kurum kültürü namına- tekrarlanan problemleri kavramsallaştırma ve bunlara çözüm üretme yeteneği ve düşünce üretebilme kabiliyeti adına verdiği gözle görülebilir miras nedir? Bu açıdan değerlendirildiğinde, gidilen yönün yukarı olduğu iddia edilebilir mi?

Kamu görevlilerimiz, büro-kırat mevkiinden devlet adamlığına yükselip tüketim malı yerine memlekete mahsus sermaye malı niteliğinde düşünce formülleri üretmedikçe “büyük devlet” olmak zor kısacası.